

Overijssel

Een boer als buur, graag!

Visie Landbouw en Natuur

Een duurzame en vitale sector in Overijssel

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Voorwaarden voor bestaansrecht agrarische gezinsbedrijven in Overijssel	3
Toekomstperspectief agrarische sector in Overijssel	5
1. <i>Grondgebondenheid</i>	5
2. <i>Biodiversiteit</i>	5
3. <i>Bodemvruchtbaarheid</i>	5
Aanbevelingen	6
Begrippenlijst	8
Leden CDA Plattelandscommissie	9

Inleiding

Vanuit de hele wereld wordt met bewondering gekeken naar de Nederlandse agrarische sector en het vakmanschap van onze boeren en tuinders wordt alom geprezen.

Nederlandse agrarische producten staan bekend vanwege hun hoge kwaliteit en de sector is toonaangevend als het gaat om milieu en dierenwelzijn. En met het recordbedrag van maar liefst € 85 miljard aan geëxporteerde agrarische producten is de Nederlandse land- en tuinbouw een zeer belangrijke economische sector. Het CDA is dan ook trots op onze Nederlandse land- en tuinbouw en al die mensen die daar dagelijks met hart en ziel een bijdrage aan leveren.

Ook in Overijssel is het belang van de agrarische sector evident. Ze levert niet alleen een belangrijke bijdrage aan de economie maar draagt ook voor een groot deel het landschap. Als CDA zijn wij trots op deze topsector.

Tegelijkertijd constateren wij dat er maatschappelijke spanning komt te staan op de sector. De publieke opinie keert zich steeds vaker van onze boeren en tuinders af. Opeenvolgende crises in deze sector en de grote afstand tussen de samenleving en de sector tasten het draagvlak in toenemende mate aan.

Het is van belang om met elkaar als samenleving en sector na te denken over de te volgen koers voor de toekomst. Op welke wijze kunnen we ruimte bieden aan een gedragen krachtige agrarische sector? Welke kaders zijn daarvoor van belang? Zowel kwalitatief als kwantitatief. Velen, zowel binnen als buiten de agrarische sector denken hier over na.

Het CDA Overijssel hecht er waarde aan dat hier vooral ook samen over nagedacht wordt. Alleen door middel van een respectvolle dialoog komt een gedragen toekomstvisie tot stand. Het CDA Overijssel wil daar graag haar steentje aan bijdragen.

Voorwaarden voor bestaansrecht agrarische gezinsbedrijven in Overijssel.

Uiteraard is een voldoende gezinsinkomen en investeringsvolume randvoorwaarde nummer 1. Zonder inkomen is geen ruimte voor investeringen en innovatie en dus geen toekomst. Maar daarnaast wordt steeds vaker maatschappelijk draagvlak een voorwaarde, denk aan de “sociale kwaliteit” in de provinciale omgevingsvisie, er moet een meer natuurlijk evenwicht komen tussen maatschappij en agrarisch ondernemer.

Een deel van de voorwaarden zullen overal gelijk zijn, maar zullen ook deels verschillen en afhangen van de kwetsbaarheid van de omgeving.

Om te weten waar dit evenwicht ligt moeten omgeving en boer of tuinder hierover met elkaar in dialoog.

Het agrarisch bedrijf van de toekomst hoort een geïntegreerd en gewaardeerd onderdeel te zijn van haar omgeving.

Belangrijk is dat ieder bedrijf verantwoordelijk is voor zijn eigen mineralenstromen. Aan- en afvoer van mineralen dienen in balans te zijn waardoor belasting op grondwater en milieu zo gering mogelijk is. Hierdoor bereik je een efficiënter mineralengebruik.

Het agrarische bedrijf van de toekomst is zich bewust van zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid. Uitstraling naar zijn omgeving, weidegang, het bijdragen aan biodiversiteit en landschap worden steeds belangrijker. Tevens liggen er voor de agrarische sector kansen om een belangrijke bijdrage te leveren aan de energietransitie. Er zal een hernieuwd bewustzijn binnen de sector ontstaan.

Nieuwe technologische ontwikkelingen geven precisielandbouw een stimulans waardoor de milieubelasting verder kan worden verkleind. Denk aan gebruik van sensoren en drones. De samenwerking tussen de agrarische sector, Universiteit Twente, Universiteit Wageningen en AH Dronten zal worden versterkt om nieuwe innovatieve concepten die bijdragen aan het verlagen van de milieubelasting en het verhogen van het dierenwelzijn te ontwikkelen. Hiervoor refereren wij naar het Agro en Food programma in het beleid van de provincie Overijssel.

De visie voor de agrarische sector vraagt om een bredere benadering. Schaalvergroting als enige dominante drijfveer is niet meer van deze tijd. Verantwoordelijkheidsbesef richting milieu, landschap en bodemgesteldheid wordt nóg belangrijker.

Naast inkomen en investeringsvolume is verantwoordelijkheid nemen voor de omgeving waarvan de onderneming deel uitmaakt steeds belangrijker voor het bestaansrecht.

Insteek van plattelandscommissie CDA Overijssel vanuit de genoemde waarden:

Drager van het landschap.

De agrarische sector is – veelal- primair de drager en eigenaar van het landschap, het intrinsieke eigenaarschap.

Daarnaast is er het publieke eigenaarschap, overheid en inwoners zijn mede eigenaar van dit landschap. Het landschap is vaak per streek verschillend. Het vertelt veel over de historie en vaak ook over de volksaard van de mensen die er wonen. Het landschap heeft pas echt perspectief als het gedragen wordt door haar omgeving.

Vanuit dit collectief belang en eigenaarschap zijn we dan ook gezamenlijk verantwoordelijk voor beheer en behoud ervan.

Bodemvruchtbaarheid.

Een goede bodemvruchtbaarheid is essentieel voor de kwaliteit van het platteland.

Als de bodemvruchtbaarheid toeneemt heeft dit een positieve invloed op de biodiversiteit, de kwaliteit van de natuurwaarden, de agrarische opbrengsten, de milieudoelstellingen op CO2 niveau en het waterbergend vermogen. Kwaliteit in al zijn hoedanigheden moet de drager worden van iedere agrarische onderneming. Niet alleen schaalgrootte als absoluut verheffen maar bezien in relatie tot de bijdrage aan haar omgeving. Bodemvruchtbaarheid is dus indirect van belang voor de regionale economie, voor recreatie en toerisme en niet te vergeten het woongenot.

Familiebedrijven verdienen de focus.

Verbondenheid en verantwoordelijkheidsbesef van familiebedrijven met hun omgeving is uitermate waardevol en lijkt vaak zo vanzelfsprekend. Doordat beleggingsmaatschappijen en multinationals steeds vaker op grote schaal investeren in landbouwgrond komt de zelfstandigheid van familiebedrijven en de daarmee samengaande verbondenheid met hun omgeving zwaar onder druk. Verkapitalisering en vercommercialisering van agrarisch onroerend goed is geen goede zaak.

Het is van belang dat gronden en bedrijven in de landbouw eigendom blijven van de familiebedrijven zelf.

Bij bedrijfsovernames maakt de oudere generatie plaats voor een volgende jongere generatie. Het is belangrijk dat deze jongere generatie voldoende kansen en uitdagingen krijgt waardoor het voeren van een agrarisch bedrijf aantrekkelijk blijft. Op deze wijze kan de agrarische sector een belangrijke bijdrage blijven leveren aan een kwalitatief hoogwaardig en dynamisch buitengebied.

Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid om kansen zichtbaar te blijven maken.

Verantwoordelijk omgaan met grondstoffen dient in de bedrijfsvoering centraal te staan als drager van duurzaamheid. Ook voor kleinere bedrijven is het van belang om mogelijke kansen en betere verdien modellen, al dan niet direct gerelateerd aan de agrarische sector, te kunnen benutten. Diversiteit in economische dragers maakt ons buitengebied aantrekkelijk en uitdagend. Een familiebedrijf kent geen concrete definitie maar is een sfeerbeleving. Bij de één geeft dit een beeld weer van grootte, bij de andere een beeld van zelfstandig ondernemerschap binnen familieverband. Rode draad is *bestaansrecht en toekomstperspectief door kunnen geven aan de volgende generatie*. Landbouwbedrijven dienen een menselijk gezicht voor de omgeving en de maatschappij te houden.

Toekomstperspectief agrarische sector in Overijssel

Om bestaansrecht en toekomstperspectief te kunnen bieden aan de agrarische sector in Overijssel is het belangrijk om aandachtspunten mee te geven voor de toekomst.

Wat vinden wij in Overijssel dan van belang?

We kunnen spreken van een Overijsselse meetlat binnen het Landbouw en Natuurbeleid. Een drietal zaken willen we daarin benoemen die als richtinggevend moeten worden gezien voor toekomstige ontwikkelingen. Deze punten vragen om een nadere uitwerking. Uiteraard maakt overleg met de sector en maatschappelijke organisaties daar een wezenlijk onderdeel van uit. Breed draagvlak is en blijft een belangrijke randvoorwaarde.

1. Grondgebondenheid

Voor de melkveehouderij zou grondgebondenheid* voor toekomstige ontwikkeling een vanzelfsprekende randvoorwaarde moeten zijn. Uiteraard kan dit niet direct als eis gesteld worden maar in overleg met de sector kan er wel gewerkt worden met een groeimodel waardoor op termijn invulling wordt gegeven aan deze randvoorwaarde.

Aan de varkens- en pluimveesector kan deze eis niet gesteld worden. Er is namelijk vaak geen directe relatie tussen het aantal dieren en de hectares voedergewassen mogelijk.

Welke randvoorwaarden er zouden moeten gelden vraagt om nadere bezinning en overleg met de sector.

2. Biodiversiteit

Biodiversiteit is een thema dat eigenlijk nergens meer ter discussie staat en als een soort vanzelfsprekendheid wordt gezien. Toch zijn er grote verschillen in biodiversiteit tussen bedrijven onderling. Er zijn diverse mogelijkheden voor bedrijven om aan de biodiversiteit een bijdrage te leveren. Maatwerk passend bij de specifieke bedrijfsvoering is van belang voor het slagen van deze inspanning. Voor de één is weidevogelbeheer passend terwijl een ander de voorkeur geeft aan kruidenrijk grasland of akkerrandenbeheer. Wellicht is het introduceren van een soort bio-print per bedrijf een mogelijkheid om inzichtelijk te maken voor de omgeving wat de bijdrage op bedrijfsniveau is aan de biodiversiteit. Het voorkomen van overmatige bureaucratie is een uitdaging die met de sector dient te worden opgepakt.

3. Bodemvruchtbaarheid

Met de dalende bemestingnormen is het een uitdaging voor de sector om er voor te zorgen dat gronden niet armer worden doorgegeven aan de volgende generatie.

Doordat het gebruik van kunstmest langzaam wordt teruggedrongen is bodemvruchtbaarheid essentieel voor het in stand houden van voldoende opbrengsten. Bodemleven en organische stof in de grond zijn van groot belang.

Grond is belangrijk werkkapitaal voor de sector. Duurzaam beheer gericht op verbetering van de kwaliteit van de bodem draagt bij aan een vitale agrarische sector met perspectief.

Voorlichting over kansen die bijdragen aan een verbetering van de bodemvruchtbaarheid dienen in gezamenlijkheid invulling te krijgen.

Bovengenoemde drie uitgangspunten zijn richtinggevend en verdienen een nadere uitwerking. CDA Overijssel kijkt uit naar gesprekken met sector en de diverse maatschappelijke organisaties. Onderlinge waardering en respect voor elkaars standpunten en mogelijkheden dragen bij aan een goede dialoog. Samen bouwen in vertrouwen aan de toekomst van het Overijssels platteland brengt ons verder.

Voor het CDA Overijssel zijn de agrarische bedrijven grofweg in te delen in vier lagen. De eerste laag is kleinschalig en produceert voor de regionale consument. Harmonie met de omgeving is geen discussiepunt. De tweede laag is produceren voor de nationale markt, de derde voor de Europese en de vierde voor de wereldmarkt. Grenzen binnen en tussen bedrijven lopen vaak door elkaar heen. Bij alle vier de lagen liggen er kansen om een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van hun omgeving. Verschillende overheden en belanghebbenden dienen met elkaar na te denken over mogelijke kansen.

Aanbevelingen

Puntsgewijs draagt de plattelandscommissie van CDA Overijssel verder de volgende aanbevelingen voor:

- 1.** Het bieden van kansen aan agrarische ondernemers die een extra kwaliteitsbijdrage willen leveren. Van een eenzijdige visie op schaalvergroting en maximalisatie van productie naar inzet op kwaliteit en draagvlak. Een lijst met mogelijkheden zou ondernemers kunnen aansporen tot mogelijke bedrijfsspecifieke kansen. Deze kansen kunnen variëren van ecologische landbouw, verbetering van biodiversiteit en bodemvruchtbaarheid tot een bijdrage leveren aan de energietransitie. Het inzetten van het huidige financiële ondersteuningsinstrumentarium draagt bij aan een langjarig gedragen bijdrage aan de kwaliteit van de omgeving. Wellicht dat toekomstige Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) budgetten ook kansen bieden. De inhoud, diverse vormen van financiële ondersteuning dienen een kansrijk langjarig verdienmodel te hebben. Het versterken van de kwaliteit van het platteland draagt bij aan de kansen die ook andere dragers van het landschap zoals natuur en recreatie krijgen. Wij bepleiten in plaats van alleen projectsubsidies ook voor subsidie op toegevoegde maatschappelijke waarde.
- 2.** Het is gebleken dat clusteren van grootschalige bedrijfsactiviteiten op het platteland niet werkt. De zgn. L.O.G.'s riepen weerstand op. CDA Overijssel pleit voor Omgevings en Functioneelgericht Sturen**; kijk aan de hand van landschapskenmerken naar het gebied en pas daar de regionale economie en landbouw op aan. Daarbij kan het kleinschalige Overijsselse landschap recht worden aangedaan. Dit wordt onderdeel van de nieuwe Omgevingswet. Bij vormen van schaalvergroting horen contraprestaties die bijdragen aan de kwaliteit van het platteland.
- 3.** Gezien de kwaliteit, omvang en kansen voor de sector is het van belang gedragen duurzame landbouw tot topsector in Overijssel te benoemen. Alleen door het blijven innoveren van de sector is het mogelijk om deze toppositie te blijven behouden. Het CDA pleit voor een brede samenwerking tussen kenniscentra en bedrijfsleven en wil waar nodig dit stimuleren.
- 4.** Het is van belang voor het lokale draagvlak dat onderhoud van natuur en landschap zoveel mogelijk wordt neergelegd bij het lokale (agrarische) bedrijfsleven. Het opnieuw rangschikken van de huidige budgetten voor natuur en landschapsonderhoud is daarvoor een voorwaarde.
- 5.** Overijssel is voortvarend aan de slag gegaan met de opgave in de Natura2000 gebieden. Duidelijkheid over kansen en mogelijkheden op de lange termijn zijn een harde randvoorwaarde voor de (agrarische) bedrijven in de omgeving van deze gebieden. Er is veel gevraagd van in- en omwonenden in deze Natura2000 gebieden. Het faciliteren van gedragen plannen van onderop die een bijdrage leveren aan de omgevingskwaliteit in al haar facetten is onze lijn.

6. Planologische herbestemming van vrijkomende bedrijfsgebouwen wordt steeds essentiëler om een voldoende economische basis onder het platteland te behouden. De provincie Overijssel geeft daarvoor ruimte aan gemeenten om hier beleidsmatig invulling aan te geven. Voorlichting aan gemeenten over kansen en mogelijkheden wordt daarom voorgestaan.

7. Asbestsanering dient volop aandacht te krijgen. De inspanning om er met elkaar voor te zorgen dat alle asbest voor 2024 van de daken is verdwenen te klaren vraagt veel aandacht van alle partners in dit dossier. Asbestsanering dient thans snel aangepakt te worden. Een provinciale visie wordt voorgestaan.

Naast het sturing geven aan bovenstaande aanpak via financieringsstromen, dient ook hiertoe het ruimtelijke, planologische, economische en milieukader ingezet te worden.

Banken en accountancy zouden middels specifieke voorlichting hun klanten kunnen adviseren met betrekking tot het financieel optimale tijdstip van asbestsanering.

8. Het CDA is er voorstander om kunstmestvervangers te produceren uit eigen organische mest. Het importeren van kunstmest wanneer we als Nederland zelf voldoende mineralen in mest voorhanden hebben draagt niet bij aan een evenwichtige mineralenbalans. Het bewerken van organische mest om deze in te kunnen zetten als vervanger van kunstmest is essentieel. Invulling en uitvoering hiervan vraagt om een gezamenlijke aanpak van sector en overheden. Zeker dient ook Europa hierbij niet vergeten te worden.

9. Decentralisatie van bevoegdheden en financieringsstromen: Iedere provincie is uniek in haar landschap. Het kunnen benutten van kansen en mogelijkheden om het landschap te kunnen versterken vraagt om een aanpak dicht bij mensen. Maatwerk toegesneden op projecten van onderop vraagt om een specifieke aanpak. Landelijke bevoegdheden doen hieraan te kort. CDA Overijssel is voorstander om de provinciale bevoegdheden zowel beleidsmatig als financieel te vergroten.

10. Ruimte om te ondernemen.

Ondernemers moeten voldoende ruimte hebben om te kunnen ondernemen. Een gedragen lange termijn visie en consistent beleid dragen hier aan bij.

Uitdagen, verleiden en het creëren van kansen om een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het landelijk gebied heeft de voorkeur boven opleggen.

Het CDA kiest voor belonen en verleiden.

11. Het bevorderen van de dialoog en wederzijds bewustzijn tussen de maatschappij en de sector is belangrijk voor een gedragen toekomstgerichte landbouw. Dit vraagt om een open houding van eenieder. Voorlichting aan jongeren door de sector in samenwerking met diverse maatschappelijke organisaties ondersteunt het draagvlak op zowel korte als lange termijn. Tevens dient er in het agrarisch beroepsonderwijs aandacht te zijn de vele vragen die de maatschappij tegenwoordig heeft over de agrarische sector. Maatschappelijk bewust ondernemen kan op heel veel verschillende manieren. Jonge ondernemers dienen meegenomen te worden in dit proces.

12. Energietransitie.

De agrarische sector heeft een unieke positie om een bijdrage te kunnen leveren aan de energietransitie. Zonnepanelen op daken van stallen en het vergisten van mest om gas te produceren zouden besparingen of extra inkomsten kunnen genereren.

Kansen en mogelijkheden dienen hiervoor nader uitgewerkt te worden.

Begrippenlijst

Voetnoot

* Grondgebondenheid

Er is op dit moment nog geen eenduidige formulering omtrent grondgebondenheid. Een landelijke commissie bestaande uit verschillende gremia is bezig met het formuleren van een eenduidige omschrijving hiervan. Voorstel is om deze t.z.t. over te nemen.

** Omgevingsvisie 2017

Leden CDA Plattelandscommissie

Annie Schreijer	Europarlementariër EVP fractie
Jaco Geurts	Tweede Kamerlid
Maurits von Martels	Tweede Kamerlid
Hester Maij	Gedeputeerde Overijssel
Bert Vroon	voorzitter RvT Natuur en Milieu
Bouwien Rutten	statenlid Overijssel
Marco van der Vegte	statenlid Overijssel
Eric Kleissen	agrariër
Pieter van der Vinne	agrariër
Kristel Scholten Linde	agrariër/ondernemer
Martin Verbeek	consultant/ondernemer
Jacob van Olst	directeur Landschap Overijssel
Henk Oegema	DB lid waterschap Drents Overijsselse Delta
Dijan Bruins	Countus directeur Agro
Wim Brus	wethouder gemeente Steenwijkerland
Gerrit van der Berg	raadslid gemeente Hardenberg, agrariër
Erik Volmerink	wethouder gemeente Tubbergen
Jeroen Piksen	statenlid Overijssel

Voorzitter: Pieter van de Vinne
Secretaris: Bouwien Rutten

Meer informatie over CDA-P: bouwienrutten@gmail.com